

Ústav východoevropských studií FF UK

Posudek oponenta bakalářské práce

Jméno a příjmení autora práce	Viktória Firmentová
Studijní obor	Ruský jazyk a literatura
Název práce	Chronotop cesty v dílech Mrtvé duše N. V. Gogoľa a Moskva – Petušky V. V. Jerofejeva
Oponent práce	prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc.

Povinné hodnocení¹

	1	2	3	4	5
Struktura práce		x			
Formální podoba práce		x			
Stylová a jazyková úroveň		x			
Výběr literatury		x			
Teoretické zpracování tématu	x				
Vlastní přínos práce, osobní zaujetí tématem		x			
Kreativita, původnost zpracování			x		
Splnění zadání práce		x			
Přínos práce pro daný obor			x		

Dodatečné poznámky a připomínky

Obecné konstatování:

Práce je funkčně zadána a autorce se podařilo úkoly v podstatě splnit, hodnocení jednotlivých aspektů je výše.

¹ Do příslušné kolonky zaneste křížek. 1 = nejlepší hodnocení, 5 = nejhorší hodnocení

Určitým problémem jsou nepřesnosti a „nedotaženosti“, které se týkají různých oblastí.

Takřka středem práce, pokud poněkud odhlédneme od jejího tématu („chronotop cesty“), je „poema“, slov. „poéma“. Etymologicky je to samozřejmě jasné: poema, gen. poemae je lat. báseň, nic víc. Ještě v ruském klasicismu či jeho napodobeninách, např. u M. V. Lomonosova, se pojem užíval ve smyslu „báseň“ nebo „zpěv“, tedy oidiá (óda) - Петр Великий. Героическая поэма, 1756-1760). V ruském romantismu se význam posunul a zúžil k „lyricko-epická báseň“ neboli narativní báseň, u nás se v jisté době vžil pojem „byronská povídka“. To je přesné, neboť zakladatelem žánru, který měl nahradit zaniklý epos, byl lord George Gordon Noël Byron (Childe Harold's Pilgrimage). Poéma ve smyslu lyricko-epická báseň je tedy termín v tomto zúženém významu ruský přenesený k nám československými aspiranty z bývalého SSSR v 50. letech 20. století, ale jinak jde o žánr, který se objevoval všude – od romantismu po dnešek. Někdy vzniká neoprávněný dojem, že poema je nějaký zvláštní ruský žánr. Tak to alespoň vyznívá i v Žilkově slovníku, na nějž se autorka odvolává, tedy jako by poema byla jen v ruské literatuře. V obou zkoumaných dílech se však pojem užívá pro prózu, což je metafora naznačující důležitost lyrických digresí. U Venědikta Jerofejeva se někdy označuje jako „poema v próze: Gogol užívá pouze pojmu poema. Je také možné, že u něho se tento termín vrací k původnímu latinskému významu „báseň“ (poema/poem, starší carmen/pl. carmina, tedy původně „píseň“), tedy vysoce básnické, umělecké dílo v podstatě odpovídající v Rusku známému něm. pojmu „die Dichtung“, což nemusí být jen básnictví, ale slovesná tvorba jako taková, výmysl, fikce. Takto jej využívá V. G. Bělinkij, když mluví o ideální a reálné poezii a myslí tím romantickou a realistickou literaturu. V angličtině bychom proto neměli požívat pojmu „poem in prose“, ale „narrative poem in prose“ (s. 4).

M. Bachtin sice pracoval s pojmem „chronotopos“ (хронотоп), ale nepodařilo se mu jej věcně naplnit; proto mohl vedle sebe užívat pojmu chronotop a čas, i když čas je již v pojmu chronotopos obsažen (nepodařilo se mu obě kategorie propojit tak, aby skutečně vyústily v jeden celek – buď píše o času nebo prostoru a jeho čeští epigoni se často uchýlovali jen k prostoru a k tzv. topologii). Bachtin ovšem není jediným, kdo se časem a prostorem zabývá (k jádru jeho uvažování viz naši recenzi skvělé knihy: Hledání „velkého času“ Michaila Bachtina (Виталий Л. Махлин: Большое время: Подступы к мышлению М. М. Бахтина. Opuscula Slavica Sedlcensia, tom VIII. Redakcja tomu Roman Mnich i Roman Bobryk. Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Siedlce 2015. ISBN 978-83-64884-68-9.). Novaja rusistika 2015, č. 2, s. 76-81. ISSN 1803-4950), má své předchůdce a možná by se o některých z nich mohla diplomantka zmínit. Bachtin není primárně literární kritik nebo jen literární kritik v německém nebo středoevropském (mitteleuropäisch) významu „die Literaturkritik“, ale je literárním vědcem či spíše teoretikem, což odpovídá tomu, co se ve franc. označuje jako „le critique littéraire“ a angl. „literary critic“ (činnost pak jako „literary criticism“), s. 5.

Похождение Чичикова – správně plurál (Похождения), s. 28.

Složitější je to s údajným zničením fragmentů druhého (částečně vyšel) a možná i třetího dílu Mrtvých duší.

Sekundární literatura:

Možná zde mohla být zmínka o tom, že o poémě a o literárním časoprostoru, stejně jako o pikareskním románu byly napsány stovky či spíše tisíce prací v desítkách jazyků, samozřejmě to není výtkou, jen abychom si uvědomili, co je to za složitou problematiku.

Je tu však poněkud nedostatek ruských zdrojů, které by měly být primární, jak jinak. Tu by se asi ukázalo, co je prvotní a nové, objevné, abychom neobjevovali již dávno objevené. To někdy není z autorčiných odkazů na sekundární literaturu dostatečně jasné.

V souvislosti s kompozicí je důležitý i pojem „událost“, событие, événement, event, Ereignis – je to již nějakou dobu módní téma a celá metodologie, zejména v Německu a Rusku.

Místo „gogoľovej poémy“ by mělo asi slovensky být „Gogoľovej poémy“ nebo „gogoľovskej poémy“ (česky se nyní má psát „poema“, dříve „poéma“, slovensky „poéma“).

U Venědikta Jerofejeva jde v podstatě o řetězce metatextů, které se v postmodernismu tradičně označují jako intertext – ale jinak není tento postup výslovně postmoderní, takové texty jsou typické i pro modernu.

Otázky k obhajobě

- 1) Oba autoři vycházejí z určitého podloží západoevropských literatur a ruské literatury předcházejícího období: o působení literatur západní Evropy psala před více než padesáti lety značně kompetentně A. A. Jelištrátová; o ruské je sekundární literatura ještě rozsáhlejší. Mohla byste uvést některé modelové prózy a jejich autory evropské a ruské s různě pojatým motivem cesty?
- 2) Motiv cesty přerůstá v obou dílech rozpětí motivu a tématu a stává se kompoziční a poetologickou osou díla, navíc s axiologickým zacílením. Jak je chápána cesta v životě hlavní postavy, jaká je tu spojitost s pojetím Ruska a v čem se v tom obě díla liší?
- 3) Cesta je také základním znakem pikareskního románu; to se ve Vaší práci zmiňuje, ale jen in margine, ačkoli se to nabízí: v čem obě díla kopírují obrysy tohoto typu románu a v čem jej přesahují?

Jednoslovné hodnocení práce:

velmi dobře

Ivo Pospíšil

Podpis oponenta práce

Ústav slavistiky, Filozofická fakulta Masarykovy
univerzity

Pracoviště oponenta práce

Metodická poznámka, která přímo nesouvisí s hodnocením práce

Působil jsem léta na slovenských univerzitách a přednášel jsem slovensky a neodpustím si tuto **metodickou poznámku**: závěrečné práce v češtině se na Slovensku v podstatě nepřipouštějí, u nás naopak panuje bezbřehá tolerance. Vypadá to jako naše tolerance a laskavost a pozitivní emoce jako otcovský nebo mateřský přístup k „mladšímu“ bratrovi (tak trochu protektorský, shovívavý přístup v této věci je pro Čechy tak trochu typický), ale lze to vykládat i jinak: tak, že slovenština je pouhou variantou češtiny a nikoli samostatným národním jazykem (často se naše práce publikované na Slovensku nepovažují za zahraniční, což je ještě horší: Slovensko se pak pokládá za součást České republiky, což neodpovídá skutečnosti). Proto dopřejme slovenštině její plná práva, stejně jako se to děje češtině na Slovensku. Chápu obecnou, obrysovou srozumitelnost slovenštiny v českém jazykovém prostředí, ale tu nejde o domluvu v obchodě, ale o odborný text a obávám se, že čeští učitelé – až na výjimky – ve své většině nejsou schopni jazyk práce zcela kompetentně posuzovat, protože většinou nejsou ani rodilými mluvčími, ani českými slovakisty. Proto bych se v tomto případě přimlouval za používání jazyka akreditace nebo studijního programu. Jde o vyváženost hodnocení česky a slovensky psaných prací: u českých se hodnotitelé na jazyce občas „vyřadí“, u slovenských většinou mlčí.

Autorka žijící delší dobu v českém prostředí si také slovenštinu často stoprocentně neudrží a nadužívá bohemismy: namátkou slovo „rysy“ místo slovenského „črty“: „So snahou priblížiť sa im, Gogol' označuje nedokončené dielo práve týmto žánrom, popisuje jeho rysy «не похожа ни на повесть, ни на роман, длинная, длинная, в несколько томов», s. 17.

Na jedné české univerzitě jsem dokonce slyšel názor, že by se pro slovenské studenty měly pořádat bezplatné kurzy slovenštiny, aby uměli napsat korektní závěrečné práce ve slovenštině. To by se ostatně mohlo týkat i jiných jazyků.